



Tom 5/2017, ss. 233-250
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2017.5(17)
www.sej.pwspzlock.pl

Tomasz Kosiński
Uniwersytet Śląski

KU BUDOWIE NOWYCH NIEMIEC – PAŃSTWO I JEGO IDEA W DOKTRYNIE SOCJALIZMU NARODOWEGO OTTONA STRASSERA

TOWARDS THE NEW GERMANY – THE STATE
AND ITS VISION IN THE DOCTRINE OF OTTON STRASSERS
NATIONAL SOCIALISM

Abstrakt

Otton Strasser był przywódcą lewicowej frakcji NSDAP. W 1930 roku w skutek różnic doktrynalnych oraz powstałych na tym tle konfliktów personalnych opuścił partię. Wraz ze swoimi zwolennikami założył Czarny Front. Opracował doktrynę narodowego socjalizmu odmienną od rasistowskich wizji zwolenników Hitlera. Chciał zbudować silne, organiczne, socjalistyczne Niemcy oparte na dumie narodowej i regionalnej. Federalne państwo będące jednym z liderów zjednoczonej, narodowej Europy.

Słowa kluczowe: NSDAP, narodowy socjalizm, Otton Strasser, strasseryzm, Niemcy

Abstract

Otto Strasser was a leader of the left-wing fraction of the NSDAP. In 1930, due to doctrinal differences and personal conflicts he left the party. Along with his followers he founded the Black Front. He developed the doctrine of national socialism different from the racist vision of Hitler's followers. He wanted to build strong, organic, socialist Germany based on national and regional pride. Federal State which would have been one of the leaders of united, national Europe.

Keywords: NSDAP, Otton Strasser, Germany, strasseryzm

1. Wstęp

Otton Strasser to postać budząca kontrowersje po dzień dzisiejszy. Kombatant pierwszej wojny światowej, rewolucjonista wywodzący się z SPD, przeciwnik Hitlera jeden z liderów NSDAP. Opracował własną wizję narodowego socjalizmu, która zyskała wielu zwolenników. Pozwoliło mu to na otwarty konflikt z Adolfem Hitlerem i jego współpracownikami o przywództwo w ruchu narodowo-socjalistycznym. Doszło do walki dwóch wizji pozornie tej samej doktryny. Pierwsza *stricte* socjalistyczno-narodowa druga skupiona na zagadnieniach rasowo-biologicznych. W konflikcie tym Strasser i jego zwolennicy musieli uznać przebiegłość Hitlera, Josepha Goebbelsa i wielu innych działaczy nazistowskich. Mimo tego, aż do wybuchu II wojny światowej bez względu na szykany i zabójstwa działaczy próbowali na miarę swoich możliwości odsunąć Hitlera od władzy. Prowadząc nie tylko działalność propagandową, ale również terrorystyczną.

Doktryna Strassera inspirowała, i po dziś dzień inspiruje, wielu niemieckich nacjonalistów. Stworzyła tzw. „lewicę NSDAP” oddziaływała na niemiecką Nową Prawicę (*Neue Rechte*) przełomu lat 60. o 70. XX wieku, czy na młody ruch autonomicznych nacjonalistów (*Autonome Nationalisten*). Idea Ottona Strassera, to idea silnego, solidarnego, organicznego państwa niemieckiego. Państwa socjalistycznego, a zarazem federalnego, które nie tłumi jednostki, dając jej ograniczoną możliwość wykazania inicjatywy.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja idei państwa niemieckiego w doktrynie Otto Strassera. Autor chce ukazać jej powstanie, wizję przyszłego ustroju politycznego, administracyjnego i gospodarczego Wielkiej Rzeszy. Zilustrować relacje zachodzące między państwem, a obywatelem, czy grupami obywateli. Zaprezentować jego politykę zewnętrzną i wewnętrzną, a także różne formy aktywności, jakie państwo powinno prowadzić.

2. Otto Strasser życie i działalność

2.1. Młodość i początki działalności

Otton Strasser przyszedł na świat 10 września 1897 roku w Bad Windsheim w Bawarii, jako trzeci z czterech synów (Gregor, Bernhard, Anton) Petera Strassera urzędnika sądowego średniego szczebla [Reed, 1953, s. 10]. Wychowany został w religijnej rodzinie o tradycjach patriotycznych i socjalistycznych. Dorastający we frankońskiej części Bawarii młody Otton, dla którego patriotyzm oznaczał przywiązanie do ziemi ojczyźnej, przepełniony był duchem starych, średniowiecznych niemieckich miast, jak Rothenburg czy Dinkelsbühl. Oddziaływał na niego również gorliwy katolicyzm, z którego słynie Bawaria. Silny wpływ na przyszłe poglądy polityczne odegrał ojciec, spokojny urzędnik, który marzył o wywołaniu socjalistycznej rewolucji w duchu chrześcijańskim¹. W 1913 roku Otto Strasser skończył szkołę powszechną. Nie mógł kontynuować nauki, rodzice nie posiadali dostatecznej ilości funduszy, aby kształcić syna (w tym czasie Gregor Strasser studiował farmację na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium,

¹ Peter Strasser pisał pod pseudonimem Paul Wagner, wydał książkę pt. *Der Neue Weg*, w której zawarł swoje rozważania dotyczące budowy przyszłych narodowych i religijnych Niemiec.

natomiast Paul Strasser uczył się w gimnazjum). Odbił praktykę w fabryce tekstyliów. Nazwał ten okres „okropnym rokiem”. Przez pół roku pracował w biurze, drugą połowę na hali fabrycznej. W październiku 1914 roku Otto Strasser mógł podjąć dalszą naukę, jednak w sierpniu tego roku wybuchła I wojna światowa [Reed, 1940, s. 13–14].

W wieku 16 lat, 2 sierpnia 1914 roku w Augsburgu Otton Strasser zgłosił się na ochotnika do wojska (warto zauważyć, że w tym samym dniu w Monachium do armii zaciągnął się Adolf Hitler) [Bartsch, 1990, s. 15]. Chciał wstąpić do kawalerii, fascynował go etos kawalerzysty. Marzenie nie spełniło się, został przyjęty na sześciotygodniowe szkolenie do czwartego Pułku Artylerii, które przekształciło się w regularną służbę przez 5 lat w dwudziestym pułku. Walczył we Flandrii przeciwko Brytyjczykom i służącym w ich armii Sikhom [Reed, 1953, s. 14–15]. W 1915 roku popadł w konflikt z sierżantem, który przekraczał swoje uprawnienia, Strasser był często wykorzystywany do niewdzięcznych prac m.in. musiał regularnie zajmować się oporządzeniem koni, pomimo tego, że był artylerzystą. Walczył również przez krótki czas na froncie wschodnim. Po powrocie brał udział m.in. w bitwie pod Neuve Chapelle² czy Verdun, odznaczony żelaznym krzyżem podczas starcia z Brytyjczykami pod Armentieres. W maju 1916 roku został ciężko ranny, na skutek obrażeń zadanych przez odłamek pocisku. Zakończył wojnę w stopniu porucznika artylerii [Reed, 1940, s. 18].

Powrót do powojennych Niemiec oznaczał ogromne rozczarowanie. Kraj pogrążony był w chaosie po przegranej wojnie. Drastycznie rosło bezrobocie, wielu młodych ludzi pozostawało bez perspektyw podjęcia jakiegokolwiek formy pracy zarobkowej, perspektyw edukacyjnych. W kwietniu 1919 roku w Bawarii utworzono Bawarską Republikę Rad *Bayerische Räterepublik*³. Otto Strasser dołączył do jednostki *Freikorps* formowanej przez Franza von Eppa⁴. Oddział Eppa oraz regularna armia niemiecka w ciągu dwóch dni zajęły Monachium. Bawarska Republika Rad upadła 3 maja 1919 roku, a siły rządowe powzięły krwawy odwet na działaczach skrajnej lewicy [Czapliński, Galos i Korta, 199, s. 620–621].

Po tych wydarzeniach Otto Strasser przeniósł się do Berlina, aby studiować nauki polityczne. Został członkiem Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*). W tym czasie dojrzewiała w nim idea buntu, zaczynał interesować się rewolucyjnymi doktrynami politycznymi. Młody Otto Strasser został rewolucyjnym socjalistą. Musiał opłacić studia oraz inne koszty utrzymania w Berlinie. Nie mógł liczyć na wsparcie rodziny, która również walczyła z brakiem pieniędzy [Reed, 1940, s. 28]. Strasser przebywał na uczelni od 8 rano do południa, następnie udawał się do Reichstagu, gdzie pracował jako sprawozdawca dla pism socjalistycznych. Po pracy uczęszczał na darmowe lekcje historii Niemiec dla robotników, następnie przygotowywał się do zajęć na uczelni [Reed, 1953, s. 25]. Strasser powołał na uczelni organizację

² Bitwa pod Neuve Chapelle – starcie trwające w dniach 13–15 marca 1915 roku. Była to wygrana brytyjska ofensywa wsparta przez wojska francuskie. Poległo w niej wielu hinduskich żołnierzy.

³ Bawarska Republika Rad – istniejąca w dniach 13 kwietnia – 3 maja 1919 roku rewolucyjna, lewicowa forma władzy w Bawarii. Krwawo stłumiona przez oddziały Republiki Weimarskiej.

⁴ Franz von Epp (1868–1946) – niemiecki oficer twórca bawarskiego *Freikorps*, od 1928 roku członek NSDAP.

zrzeszającą studentów, byłych żołnierzy. Walczyła ona o prawa studentów, którym naukę przerwała wojna i nie mogli wrócić na uniwersytet w celu jej kontynuacji. W marcu 1920 roku wystąpił zdecydowanie przeciwko tzw. Puczowi Kappa-Lüttwiza⁵ prowadząc swoją, socjalistyczną bojówkę – Czerwoną Grupę Stu (*Rote Hundertschaft*). W 1920 roku doszło do pierwszego spotkania Strassera z Adolfem Hitlerem. Otto Strasser zapamiętał przyszłego wodza Rzeszy, jako osobę fanatyczną, przepełnioną obsesyjną nienawiścią do Żydów [Strasser, 1940, s. 12]. Postanowił bacznie przyglądać się poczynaniom tego człowieka, obserwować, jak potoczą się losy jego i tworzonego przez niego ruchu.

W 1921 roku Otton Strasser obronił doktorat z prawa na Uniwersytecie w Wurzburgu. Pozwoliło mu to na podjęcie pracy w Ministerstwie Żywności w Berlinie. Zajmował się sprawami związanymi z nawozami sztucznymi. W 1923 roku Otto Strasser otrzymał posadę w przedsiębiorstwie hrabiego Hertlinga. Zaczęła się również ewolucja jego poglądów politycznych. W tym czasie określał się mianem chrześcijańskiego socjalisty [Reed, 1953, s. 31].

2.2. Działalność w NSDAP

Otton Strasser z uwagą śledził działania swojego starszego brata Gregora, który brał czynny udział w puczu monachijskim⁶ oraz dowodził SA⁷ w Dolnej Bawarii. Po delegalizacji NSDAP – Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) działał w *Freiheitsbewegung Großdeutschland*. Stał się przedstawicielem radykalizmu mieszczaństwa w ruchu narodowo-socjalistycznym [Kuhl, 1966, s. 13]. Otton zaczął pomagać starszemu bratu. Pierwszym etapem ich wspólnej działalności było ugrupowanie o nazwie *N.S – Freiheitsbewegung*. Organizacja działała w Bawarii, Wirtembergii, Turyngii, Anhalcie, Prusach i Hamburgu. W wyborach do Reichstagu 4 maja 1924 roku zdobyła 32 mandaty, a 7 grudnia 1924 roku – 14. Tworzona przez braci Strasser doktryna narodowo-socjalistyczna miała silny, antykapitalistyczny charakter, była o wiele radykalniejsza niż rozwiązania proponowane przez zwolenników antysemitycznej demagogii z organizacji *Grossdeutsche Volksgemeinschaft* (utworzonego m.in. przez Alfreda Rosenberga i Juliusza Streichera). Mimo, iż oba ugrupowania zostały rozwiązane i wcielone do nowopowstałej NSDAP (12 III 1925 roku) konflikt między nimi pogłębiał się [Cyganski, 1985, s. 100-101]. Otton Strasser dołączył do NSDAP, której przewodził Adolf Hitler w 1925 roku. Włączył się w działania, które miały na celu zbudowanie radykalnego, robotniczego ruchu partyjnego w Północnych Niemczech. Pomóc mu w tym mieli starszy brat Gregor Strasser (który od grudnia 1924 roku był posłem Reichstagu z listy Niemieckiej Ludowej Partii Wolności

⁵ Pucz Kappa-Lüttwiza – nieudana próba monarchistycznego zamachu stanu w Republice Weimarskiej przeprowadzona w dniach 13–17 marca 1920 roku.

⁶ Pucz monachijski – nieudana próba przejęcia władzy przez NSDAP w dniach 8–9 listopada 1923 roku, na czele której stanęli Adolf Hitler oraz Erich Ludendorff.

⁷ Sturmabteilungen (SA) – powstałe w 1920 roku bojówki, mające na celu ochronę NSDAP. Na skutek konfliktów polityczno-ideowych wewnątrz partii liderzy organizacji zostali zamordowani 30 czerwca 1934 roku. Od tego czasu organizacja straciła na znaczeniu.

*Deutschvölkische Freiheitspartei*⁸) oraz Joseph Goebbels [Strasser, 1969, s. 25]. Otto Strasser wspierał robotnicze akcje strajkowe, popierał idee nacjonalizacji banków oraz przemysłu. Pracował przy tworzeniu programu NSDAP, w którym chciał wyeksponować elementy socjalistyczne. W związku z tym wszedł w konflikt z Adolfem Hitlerem. Silna idea socjalistyczna Strassera zagrażająca niektórym sponsorom partii nazistowskiej, zainteresowanie współpracą z bolszewicką Rosją oraz brak poruszania (istotnych z punktu widzenia Hitlera) kwestii rasowych doprowadziły do sporu z kierownictwem partyjnym. W NSDAP wyodrębnił się podział na północne NSDAP – wiernie braciom Strasser i Goebbelsowi oraz Południowe (bawarskie), któremu podporządkowany był Fuhrer [Cygański, 1985, s. 102–103]. W październiku 1925 roku Otto Strasser został redaktorem naczelnym partyjnego pisma ideowego *Nationalsozialistische Briefe*, na łamach którego prezentował swoją doktrynę.

Do pierwszego, bardzo istotnego konfliktu na linii Strasserowie-Hitler doszło podczas referendum partyjnego w sprawie wywłaszczenia majątków książęcych. Frakcja strasserowska domagała się wywłaszczenia książąt wypłacając im dożywotnie renty. Hitler natomiast był zwolennikiem odrzucenia postulatów wywłaszczeniowych, ponieważ już w tym czasie zabiegał o wsparcie finansowe u rodów arystokratycznych. 22 listopada 1925 roku w Hamburgu podczas debaty wewnątrzpartyjnej wygrały postulaty Strasserów [Cygański, 1985, s. 104]. Na zjeździe w Bambergu 15 lutego 1926 roku po długiej dyskusji frakcja Strasserów została pokonana przez Hitlera, co więcej większość działaczy wierna do tej pory Gregorowi Strasserowi opowiedziała się za wiernością Adolfowi Hitlerowi. Joseph Goebbels wspomina tamte wydarzenia:

Przemawia Hitler. 2 godziny. Jestem jak uderzony obuchem. Jakież to Hitler! Reakcjonista? Bajecznie niezręczny i niepewny swego... Przemawia Strasser. Z przerwami drżąc, niezręcznie, ten dobry, uczciwy Strasser... W stronę do Strassera. Propozycja Kaufmann, Strasser i ja idziemy do Hitlera, aby jak najpilniej z nim pomówić. Nie powinien pozwolić, aby kierowały nim te lumpy z dołu [Goebbels, 2013, s. 78]. Porażka zmobilizowała braci do jeszcze bardziej aktywnego działania. Postanowili zwiększyć aktywność propagandową. 11 marca 1925 roku wspólnie z gauleiterem Pomorza prof. dr. T. Vahlenem powołali wydawnictwo *Kampfverlag*⁹. Wydawano pięć tygodników, zyskiwano szerokie poparcie w północnych i środkowych Niemczech, zarówno w szeregach NSDAP, jak i SA. Konflikt wewnątrzpartyjny przybierał charakter otwarty [Cygański, 1985, s. 105]. Co więcej Joseph Goebbels opuścił braci Strasser pisząc: *Koniec! Kropka! Koniec rozdziału z udziałem Strasserów. To było kiedyś. Jedno rozczarowanie więcej. Teraz jesteśmy jeszcze tylko towarzyszami partyjnymi. Nic więcej. I to już nie boli* [Goebbels, 2013, s. 92]. Od lipca 1927 roku objął funkcję redaktora naczelnego pisma *Der Angriff* stanowiącego alternatywę dla pisma Strasserów. Oprócz walki propagandowej dochodziło również do ataków

⁸ *Deutschvölkische Freiheitspartei* – partia volkistowska powstała w grudniu 1922 roku. Jej program opierał się o hasła antykomunistyczne, antysemickie oraz głosił utworzenie dyktatury narodowej. Zakończyła działalność w 1928 pod wpływem rosnącej w siłę NSDAP.

⁹ *Kampfverlag* – związek publicystów prezentujący idee lewicowe w ramach NSDAP, istniejący w latach 1926–30.

fizycznych na kolporterów i redaktorów *Kampfverlag*. Hitler osobiście próbował załagodzić spór jesienią 1927 roku. Otto Strasser zagroził Führerowi, iż nie zawaha się strzelać do ludzi Goebbelsa jeśli nie przestaną atakować jego pracowników [Cygański, 1985, s. 113].

W 1928 roku, w dniach 31 sierpnia–2 września, odbył się zjazd partyjny w Monachium, na którym Hitler zażądał bezwzględnej dyscypliny partyjnej. Odrzucono propozycje frakcji Strasserów dotyczące założenia narodowo-socjalistycznych związków zawodowych (było to działanie propagandowe Hitlera wobec bogatych, przemysłowych sponsorów). Co więcej Hitler dążył do poróżnienia braci. Nie chciał doprowadzić do odejścia Gregora Strassera z NSDAP doceniając jego talent organizatorski. Mianował go szefem organizacyjnym partii. 1 sierpnia 1929 roku bracia Strasser ogłosili swój manifest ideowy w piśmie *NS Briefe*.

2.3. Czarny Front

1930 rok to czas najostrzejszego konfliktu między Strasserami i zwolennikami Hitlera. Ataki w formie publicystycznej nasilały się z jednej i drugiej strony, powstawały nowe tytuły prasowe: *Zapowiedź Kampfverlag, że 1 marca wypuszcza na rynek gazetę codzienną. To jest prawdziwy nóż w plecy. Zmienia całą sytuację...* [Goebbels, 2013, s. 140]. 20 stycznia 1930 roku Otton zaatakował na łamach *NS Briefe* Wilhelma Fricka, który został wybrany do rządu krajowego Turynгии. Strasser zarzucił mu zdradę „rewolucyjnego narodowego socjalizmu” wchodząc do „burżuazyjnego” rządu miał godzić w niezależność ruchu narodowo-socjalistycznego. Prasa strasserowska w przeciwieństwie do zwolenników Hitlera wspierała *Landvolkbewegung*¹⁰ oraz wzięła w obronę lidera ugrupowania Clausa Heima¹¹. 28 kwietnia 1930 roku Joseph Goebbels został powołany na stanowisko szefa propagandy NSDAP. Reakcję braci Strasser skomentowano w następujący sposób: *Strasser błądy jak ściana. Wybąkuje na koniec jeszcze kilka zdań i to wszystko. Zwyciężyliśmy na całej linii. Opozycja zmiażdżona na ziemi* [Goebbels, 2013, s. 149]. W maju 1930 roku doszło do ostatniego konfliktu na linii bracia Strasser-Adolf Hitler. Tzw. partyjna „lewica strasserowska” udzieliła poparcia strajkowi robotników w Saksonii. W związku z tym przemysłowcy zagrozili, że w przypadku poparcia strajku przez całą partię cofną dotacje dla NSDAP. Hitler natychmiast rozpoczął negocjacje z braćmi. Trwały w dniach 21–22 maja 1930 roku [Strasser, 1969, s. 47–48]. Führer starał się przekupić oponentów. Odnosił częściowy sukces. Gregor Strasser opowiedział się za wiernością Hitlerowi. Otton postanowił działać samodzielnie [Cygański, 1985, s. 118]. 4 lipca 1930 roku wystąpił z NSDAP publikując artykuł pt. *Die Sozialisten verlassen die NSDAP* na łamach pisma *Der Nationale Sozialist*. Został podpisany przez wielu działaczy, którzy solidarnie ze swym przywódcą opuścili partię. Decyzję o odejściu Strasser umotywował tym, iż według niego i jego współpracowników partia nazistowska przyjęła kierunek kapitalistyczny i burżuazyjny, porzuciła dawną doktrynę, robotników niemieckich oraz miała prowadzić Niemcy do wojny [Strasser, 1930]. Jesienią 1930 roku w dniach 26–27 października w Berlinie odbył się pierwszy

¹⁰ Szerzej T. Kosiński, *Szlezwik-Holsztyn w cieniu bomb – szkice z dziejów Landvolkbewegung*, „Szturm” miesięcznik narodowo-radykalny nr 26/2016

¹¹ Claus Heim (1884–1968) – działacz chłopski, przywódca *Landvolkbewegung*. Skazany za działalność antypaństwową w 1930 roku na 7 lat pozbawienia wolności. Zwolniony po roku dzięki amnestii.

kongres Związku Walki Rewolucyjnych Narodowych Socjalistów (*Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten*) zwanego Czarnym Frontem (*die Schwarze Front*). Zorganizowany został przez Ottona Strassera oraz jego współpracowników z *Kampfverlag* m.in. R. Schapke, majora O.E. Buchruckera oraz H. Blanka [Cygański, 1985, s. 119]. Doktrynę ugrupowania stanowiły „Tezy niemieckiej rewolucji” opublikowane przez Strasserów w 1929 roku. W 1931 roku podczas krajowego kongresu Czarnego Frontu na zamku Lauenstein w październiku ogłoszono manifest organizacji. Był rozwinięciem tez z 1929 roku. Odrzucono w nim kapitalizm, demokrację parlamentarną, liberalny ustrój państwa, burżuazyjne państwo klasowe oraz materializm. Symbolem organizacji stał się miecz oraz młot – symbol jedności pracownika i żołnierza. Powołano pismo „Narodowy Socjalista” (*Der Nationale Sozialist*). Atakowano w nim partię NSDAP, Adolfa Hitlera oraz system kapitalistyczny. Z Czarnym Frontem współpracowały m.in. kręgi rewolucyjno-konserwatywne np. *Widerstandkreis* Ernsta Niekischa, *Tatkreis*, *Jungmannschaftskreis*, związki militarystyczne np. *Wehrwolf*, *Oberland*, część działaczy *Landvolkbewegung*, organizacje młodzieżowe np. *Bundische Jugend* [Cygański, 1985, s. 120–121]. Czarny Front aspirował do roli „trzeciej siły” między KPD, a NSDAP.

Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten posiadał silną pozycję w północnych Niemczech oraz Berlinie. Miał również poparcie w szeregach SA. Konflikt na linii SA oraz SS przybierał coraz poważniejszą formę od 1926 roku. Doszło również do prywatnego sporu na linii Walther Stennes¹²–Joseph Goebbels. Był to klasyczny konflikt sił wojskowych i politycznych. Ujawniane przez Czarny Front materiały demaskujące powiązanie NSDAP z przedstawicielami wielkiego przemysłu zaostryży napiętą sytuację. We wrześniu 1930 roku w Berlinie doszło do starć między członkami SA oraz SS stanowiącymi ochronę przyszłego ministra propagandy Rzeszy. Biura stołecznego zarządu partii zostały zajęte przez bojówkarzy SA, natomiast Goebbels uciekł do Monachium. Sytuację załagodził Adolf Hitler. 1 kwietnia 1931 roku Stennes wywołał kolejną rewoltę w SA. Tym razem skupił 40 000 ludzi, którzy szybko przejęli główne biuro partii oraz zajęli redakcję dziennika *Der Angriff*. Ze względu na brak funduszy bunt szybko upadł. Mimo tego do czerwca 1934 roku SA odgrywało istotną rolę w działaniach Czarnego Frontu [Cygański, 1985, s. 127].

31 stycznia 1933 roku Adolf Hitler stanął na czele nowego rządu. 4 lutego 1933 roku na mocy zarządzenia prezydenta Hindenburga rząd został upoważniony do podejmowania działań mających na celu ochronę narodu i państwa (m in. ograniczono prawo do zgromadzeń oraz zawieszono wolność prasy). Były to działania wymierzone głównie w KPD, jednak zadziały również przeciwko Czarnemu Frontowi. Tego samego dnia wydano dekret zakazujący działalności organizacji Ottona Strassera podpisany przez W. Fricka¹³. Czarny Front był na to przygotowany. Już wcześniej ukryto akta

¹² Walther Stennes (1895–1989) – kombatant I-szej wojny światowej, dowódca SA, dwukrotnie buntujący się przeciw NSDAP. Współpracownik Otto Strassera, aresztowany w 1933, uwolniony dzięki interwencji Hermanna Göringa. Wyemigrował do Chin, wrócił do RFN w 1949 roku.

¹³ Wilhelm Frick (1877–1946) – członek NSDAP, minister spraw wewnętrznych III Rzeszy. Następnie proktors Czech i Moraw. Skazany na śmierć w procesie norymberskim

organizacyjne oraz maszyny drukarskie. Zgromadzoną broń wywieziono poza Berlin. Przygotowano się do działalności konspiracyjnej nie tylko w kraju, ale utworzono również ośrodek w Austrii [Strasser, 1969, s. 90–91]. 26 lutego 1933 roku dokonano aresztowań członków Czarnego Frontu. Ofiarą padł m.in. W. Stennes. Otton Strasser starał się uniknąć aresztowania poprzez ciągłą zmianę miejsca pobytu. 10 maja 1933 roku dzięki informacjom brata opuścił teren Rzeszy przenosząc się do Austrii [Cygański, 1987, s. 59].

W Wiedniu istniała założona wcześniej drukarnia *Freiland*, w której kolportowano prasę i publikacje atakujące NSDAP. Otton Strasser zaczął promować ideę tzw. „drugiej rewolucji” – działania mającego na celu obalenie rządów Fuhrera i wprowadzenia własnej wizji narodowego socjalizmu. Na początku 1934 roku Otto Strasser wyjechał do Pragi, ponieważ w Austrii co raz większe poparcie zdobywali sympatycy Adolfa Hitlera [Stern, Strasser, 1943, s. 192]. Spotkał się tam m.in. z przedstawicielem indyjskiego ruchu wyzwolenczego Subhasem Czandrą Bose rozmawiając na temat wsparcia Hinduśwów w ich walce [Bartsch, 1990, s. 134] Czechosłowacja była państwem udzielającym schronienia wielu działaczom antyhitlerowskiej opozycji. Strasser zyskał wsparcie emigracyjnej SPD oraz Czechosłowackiej Partii Narodowo Socjalistycznej. Oprócz prasy powołano stację radiową *Schwarzer Sender* (Czarny Nadawca) pod kierunkiem Rudolfa Formisa. Codziennie prezentowano materiały mające na celu kompromitację systemu hitlerowskiego. 30 czerwca 1934 roku za sprawą tzw. „nocy długich noży” Czarny Front otrzymał silny cios. Zamordowano wielu działaczy organizacji, SA oraz samego Gregora Strassera. Prasa Frontu – *Die deutsche Revolution* jako jedna z pierwszych nagłośniła sprawę zabójstw 30 czerwca 1934 roku nie tylko w Rzeszy i Czechosłowacji, ale również w innych państwach zachodniej Europy i USA. 24 stycznia 1935 roku dwóch funkcjonariuszy SD zastrzeliło Rudolfa Formisa kładąc kres radiu Czarnego Frontu. Na przełomie 1936 i 1937 roku Czarny Front współorganizował nieudany zamach na Juliusza Streichera. W 1937 roku Otto Strasser został przywódcą *Deutsch Front gegen das Hitler-system* (Niemiecki Front przeciwko systemowi hitlerowskiemu). Głównym celem organizacji była budowa tzw. trzeciej siły między NSDAP, a KPD, walka z NSDAP oraz komunizmem na terenie Niemiec oraz Europy.

2.4. Działalność na emigracji

W 1938 roku III Rzesza rozbiła Czarny Front na swoim terytorium. Po układzie monachijskim Otton Strasser został zmuszony do ucieczki z Czechosłowacji. Przeniósł się do Berna. W tym okresie działalność organizacji praktycznie wygasła, nie wydawano regularnie prasy. 8 listopada 1939 roku miał miejsce nieudany zamach na Adolfa Hitlera współorganizowany przez Czarny Front¹⁴. Otto Strasser przeniósł się do Paryża. Tam prowadził dalszą agitację przeciwko III Rzeszy [Archiwum Akt Nowych, sygn. 4264]. W 1940 roku uciekł do Portugalii przed nadchodzącymi niemieckimi jednostkami. Następnie dzięki pomocy brytyjskiego wywiadu przedostał się do Kanady. W 1941 roku

¹⁴ Nieudany zamach bombowy przeprowadzony przez Georga Elsera 8 listopada 1939 roku w monachijskiej „Pawnicy mieszczącej”. W trakcie wystąpienia Adolfa Hitlera miała eksplodować bomba zegarowa. Jednak wódz Rzeszy przesunął swoje wystąpienie o godzinę, przez co w chwili wybuchu nie było już go w budynku. Na skutek eksplozji zginęło 8 osób, ok. 60 zostało rannych.

zamieszkał w Montrealu, gdzie w dalszym ciągu starał się walczyć z III Rzeszą. Kontynuował swoją działalność uzyskując poparcie kręgów pravicowych. W tym czasie Joseph Goebbels nazwał Otta Strassera „wrogiem numer jeden Rzeszy” wyznaczając za niego nagrodę pieniężną w wysokości 500 000 dolarów. Podczas pobytu w Kanadzie Otto Strasser tworzył pisma polityczne, publikował również w prasie, na czele z „New Statesman” i „Montreal Gazette” [Cygański, 1987, s. 93]. W 1955 roku otrzymał zgodę Niemieckiego Federalnego Sądu Administracyjnego na powrót do RFN oraz odzyskał odebrane obywatelstwo. Po powrocie postanowił ponownie zaangażować się w działalność polityczną pozostając wiernym swojej wizji narodowego socjalizmu.

17 czerwca 1956 założył Niemiecką Unię Społeczną (*Deutsch-Soziale Union*) [Bartsch, 1990, s. 171]. Partia głosiła neutralność RFN, budowę „niemieckiego socjalizmu” solidaryzmu społecznego, zjednoczenia Niemiec oraz budowę federacji europejskiej. Skupiła głównie przedwojennych nacjonalistów oraz byłych członków NSDAP wiernych idei strasseryzmu. Partia nie przyciągnęła w swe szeregi wielu nowych działaczy, w związku z antyhitlerowską przeszłością jej lidera (przez wielu byłych nazistów oraz nacjonalistów uważany był za zdrajcę). Zakończyła działalność 25 maja 1962 roku nie odnosząc żadnych politycznych sukcesów [Bartsch, 1990, s. 177–180]. Niepowodzenia w ojczyźnie Strasser starał się poprawić działalnością międzynarodową. Na konferencji w Malmo w maju 1951 roku powołano *European Social Movement*, któremu przewodził m.in. Oswald Mosley. To właśnie z tym ruchem Otto Strasser wiązał nadzieję budowy „Europy, jako trzeciej siły”. Jednak spory historyczno-terytorialne wewnątrz ruchu m.in. o sytuację terytorialną południowego Tyrolu zadecydowały o upadku przedsięwzięcia [Krzyżaniak, 1986, 189]. Mimo porażki Otto Strasser pozostał wierny swojej doktrynie angażując się w działania o charakterze narodowo-socjalistycznym. Zmarł 27 sierpnia 1974 roku Monachium.

3. Doktryna narodowego socjalizmu Ottona Strassera

Analizując doktrynę Ottona Strassera można zauważyć, iż na przestrzeni lat charakteryzuje ją ciągłość mimo zmian, które zaszły w Niemczech przed i po II wojnie światowej. Narodowy socjalizm w wizji przywódcy Czarnego Frontu był doktryną odmienną od nazistowskich rozwiązań. Otton Strasser dążył do budowy narodowego, antykapitalistycznego systemu, w którym organiczne społeczeństwo będzie pracować na rzecz wielkich Niemiec. Całościowa wizja ustroju państwowego została wyłożona w pracy *Aufbau des deutschen Sozialismus* (1933 roku) następnie powtórzona i uzupełniona o analizę wydarzeń wojennych w pracach *Germany Tomorrow* (1940 rok) oraz *Deutschland Erneuerung* (1946 rok). W związku z tym celem autora jest odtworzenie wizji strasserowskich Niemiec na podstawie najbardziej rozbudowanych prac Ottona Strassera.

3.1. Założenia historiozoficzne

Otto Strasser uległ silnym wpływom spenglerowskiej teorii upadku cywilizacji, który w pełni zaakceptował. Zdaniem Spenglera każda cywilizacja przeżywa okres rozwoju i upadku. Według Strassera w podobny sposób przebiega ludzkie życie – narodziny, dorastanie, starość. W związku z tym wyprowadził ideę „trójbiegunowości” która opisuje okres trwania danej cywilizacji. Zwraca uwagę na to, iż w europejskiej historii

rywalizują ze sobą epoki spokoju i rewolucji. W każdym stuleciu występują rewolucyjne działania zmieniające oblicze epok, m.in. działalność miast hanzeatyckich, Reformacja, rewolucja Cromwella, Rewolucja Francuska. Analizując cykl tych wahań Otton Strasser doszedł do wniosku, że wszelkie radykalne działania w europejskiej historii wynikają z konfliktu dwóch idei – konserwatyizmu i liberalizmu. Towarzyszą one dwóm tendencjom, które odgrywają kluczową rolę w życiu społecznym – przetrwania jednostki oraz przetrwania gatunku. W przypadku tego pierwszego jednostka skupia się na własnym ja przejawiając zachowanie liberalne, natomiast w drugim myśli kategorią „my” broniąc konserwatyizmu [Strasser, 1940, s. 122–123].

Według Ottona Strassera, idee te podobnie jak cykl dnia i nocy, życia i śmierci następują po sobie. W ten sposób powstały cykle kulturowe determinujące ducha danego czasu. Życie społeczne kształtowane było na trzech biegunach – „ciało” „umysł” i „dusza”. „Ciało” to stosunek człowieka do rzeczy materialnych, „umysł” oznaczał stosunek do innych ludzi, determinował życie społeczne, natomiast „dusza” to stosunek do Boga, absolutu. Te trzy cechy były ze sobą ściśle powiązane i powinny się równoważyć. Zdaniem Strassera, gdy w danej epoce dominował liberalizm należało wtedy mówić o determinantach epoki takich jak: kapitalizm, indywidualizm i materializm. Zdaniem twórcy Czarnego Frontu, gdy obserwowano się u społeczności zachodnich to zjawisko, należało mówić wtedy o epokach cofania się. Natomiast w czasach konserwatywnych, czasach rozwoju dominują socjalizm, nacjonalizm i idealizm. Przykładem takich rewolucji według Strassera były m.in. Rewolucja Francuska – zwycięstwo liberalizmu, natomiast rewolucja Cromwella to zwycięstwo konserwatyizmu. Koniec epoki liberalizmu Strasser upatrywał w roku 1914. Wybuch I wojny światowej oznaczał budowę nowego, europejskiego ładu [Strasser, 1940, s. 124].

Otton Strasser poświęcił również uwagę zagadnieniom rasowym. Występował przeciwko mitom rasy aryjskiej popularnym wśród zwolenników Hitlera [Kuhl, 1966, s. 154]. Uważał, iż ludzie stanowią mieszanekę różnych ras, które kształtowane są przez konkretne warunki kulturowe, geograficzne, biologiczne i historyczne. Mimo tych wszystkich determinant ludy Europy (warto zauważyć, iż Strasser pomija Rosjan będąc wierny wpływom Spenglera) zachodniej były do siebie podobne. Posiadały zbliżone do siebie geny, które powodowały, że można było mówić o rodzinie ludów kręgu Europy zachodniej. Dzięki zamieszkiwaniu przez nie różnych państw, posiadających swoją historię i kulturę, ludzie ci stali się w pełni ukształtowani. Pokrewieństwo europejskie nie zanikło, a co więcej zbliżyło do siebie ludy wyznające podobne tradycje i wartości. Naród, według Strassera, to najbardziej zespólna ze sobą grupa ludzi powiązanych wspólnym duchem, tradycją, kulturą i historią, zamieszkująca państwo, które jest ich własnością. Po I wojnie światowej lat 1914-1918 zdaniem Strassera Niemcy dojrzały do tego, aby stworzyć naród i wywołać rewolucję [Strasser, 1940, s. 120–121].

3.2. Niemiecki socjalizm Strassera

Otto Strasser w przeciwieństwie do części narodowych socjalistów nie uważał marksizmu za „żydowski wynalazek”. Dla niego ta doktryna to socjalizm liberalny, którego liberalne rozwiązania nie mogły zbudować przyszłości dla socjalizmu i nie

doprowadziły do upadku kapitalizmu. Ten rodzaj socjalizmu wybrały SPD i KPD wrogię narodowemu socjalizmowi. Socjalizm poprzez wpływy Engelsa, Marksa, Kautskyego i wielu innych wybrał drogę liberalną, tzn. przeciwstawił się alienacji powołując się na byty ponadnarodowe, klasę robotniczą, przejmując również zainteresowanie materializmem. Oddzielił się od wspólnoty narodowej i właśnie przez to zdaniem Strassera odniósł porażkę w Niemczech, Italii, Austrii, czy Hiszpanii [Strasser, 1940, s. 126–127].

Celem ekonomii według Strassera była służba narodom i państwu. Pieniądz nie powinien być głównym wyznacznikiem egzystencji. Niemiecki socjalizm musiał przeciwstawić się polityce, prawu oraz formom ekonomii kapitalistycznej. Polityka kapitalistycznej ekonomii była oparta o wolny rynek i standard złota, które zachwiały się po I wojnie światowej. Według Strassera w czasie I wojny światowej rozwinęły się państwa pół cywilizowane (np. Chiny). Natomiast Niemcy i Wielka Brytania straciły na swoim znaczeniu. Sukces odniosło USA, które wyrosło na głównego, światowego eksportera. Następnym I wojny światowej był gwałtowny rozwój nacjonalizmu, zwłaszcza w krajach skolonizowanych. W tych państwach skoncentrował się on na bojkocie tzw. „białych dóbr” (towarów luksusowych przywożonych z Europy m.in. perfumy, ozdoby). Wraz z rewolucją bolszewicką w Rosji według Strassera zniknęło z rynku 160 milionów konsumentów. Natomiast odejście od standardu złota spowodowało szok, na którym wiele straciły Niemcy zmuszone do spłaty reparacji wojennych. Wszystkiego dopełnił wielki kryzys gospodarczy. Otton Strasser podając dane z genewskiego biura Ligii Narodów, ilustrujące import oraz eksport z lat 1929–1934 twierdzi, że Europa utraciła znaczenie na światowych rynkach [Strasser, 1940, s. 131–133].

Własność prywatna według Strassera stanowiła naczelne święte prawo kapitalizmu, które zostało osłabione w czasie I wojny światowej. Społeczeństwa odwróciły się od niego, gdy doświadczyły gwałtownej pauperyzacji. Zwróciły się ku kolektywizmowi. Zdaniem Strassera paradygmat indywidualistyczny, w którym każdy mógł podejmować decyzję o tym, co chce robić i co uważa za słuszne, nie służył narodowi. Co więcej, Strasser doszedł również do wniosku, iż obecnie egzystencja każdego człowieka zależy od posiadanych przez niego dóbr, w związku z tym doszło do sytuacji, gdzie ludzie zależą od tego, kto posiada monopol na dany produkt, usługę [Strasser, 1940, s. 133–135]. Otton Strasser analizował formę, jaką przybrała kapitalistyczna ekonomia. I wojna światowa, jak i industrializacja odegrały istotną rolę w kształtowaniu życia społecznego Niemców. Powszechna mechanizacja oraz racjonalizacja produkcji doprowadziły do wielu ludzkich tragedii. Po przegranej wojnie kombatanoci oraz wielu innych ludzi czuło się odrzuconych poza kapitalistyczny system. Liberalizm oraz marksizm nie rozwiązały ich problemów. Co więcej opowiadały się za konsumpcją i maksymalizacją produkcji, dlatego Strasser przeciwstawiał im inny rodzaj życia społeczno-gospodarczego, spokojną egzystencję w systemie niemieckiego socjalizmu [Strasser, 1940, s. 135–137].

3.3. Państwo w systemie niemieckiego socjalizmu

Gwarantem spokojnej egzystencji Niemców miał być system niemieckiego socjalizmu. System, w którym państwo traktowane było jako wspólnota organiczna narodu niemieckiego. Nie stanowiące celu samego w sobie, natomiast służące społeczeństwu,

realizujące jego cele. Państwo według Strassera powinno wypracować swój własny, indywidualny charakter. Tak, jak faszyzm w Italii stanowił włoską formą państwa, którego odpowiednikiem był bolszewizm w Rosji. Państwo zawsze powinno utożsamiać naturę zamieszkującego je narodu. Musiało stanowić organiczną wspólnotę określoną przez tradycję, kulturę i historię [Strasser, 1940, s. 178–181].

Najlepszy ustrojem dla Niemiec powinna być Rzesza niemiecka na czele z silnym prezydentem wybieranym dożywotnio. To on miał pełnić rolę wodza narodu i podejmować kluczowe decyzje dla państwa. Według Strassera dożywotnia kadencja prezydenta to najlepsze rozwiązanie, gdyż przyszły przywódca nie będzie musiał koncentrować się na nadchodzących wyborach tylko realizował swoją politykę. Powinien być wybierany zwykłą większością głosów przez Wielką Radę Rzeszy (nie musiał być jej członkiem).

Wielka Rada Rzeszy według założeń Strassera powinna skupiać przedstawicieli prowincji (12 lub 17 osób) 5 ministrów stanu oraz Prezydium Izby Stanowej. Izba Stanowa Rzeszy miała być niższą izbą parlamentu składającą się ze 110 członków (100 wybieranych, 10 nominowanych) na 7 letnią kadencję. Jej celem miało być reprezentowanie wszystkich stanów tworzących społeczeństwo niemieckie. Warto zwrócić uwagę, iż na każdym szczeblu administracyjnym według Strassera powinny istnieć izby stanowe. Na najniższym szczeblu, jaki stanowi okręg, izba powinna liczyć 25 członków wybranych przez rady zawodowe oraz 3 nominowanych przez prezydenta. Kadencja takiej jednostki powinna trwać 3 lata. Na poziomie powiatu powinna liczyć 50 osób wybranych przez rady zawodowe oraz 5 nominowanych przez prezydenta z kadencją na 5 lat. Liczba mandatów w poszczególnych izbach powinna odpowiadać procentowo składom rad zawodowych z danej jednostki administracyjnej tj. gdy większość rady stanowią np. robotnicy to muszą posiadać więcej przedstawicieli w izbie. Izby stanowe powinny mieć wgląd w działania rządu dotyczące spraw gospodarczych. Co więcej nadano im również prawo weta w tych sprawach [Strasser, 2013, s. 79–81].

Istotnym ogniwem budującym nową Rzeszę miały być rady zawodowe. To powinny stanowić siłę, nowej, niemieckiej, robotniczej demokracji zbudowanej według profesji. Według Strassera miały istnieć – rada pracownicza, rada chłopska, rada wolnych zawodów, rada przemysłu i handlu, rada urzędników. W każdej z nich powinno zasiadać 25 członków wybieranych przez swoje profesje. To oni powinni reprezentować interesy swoich grup zawodowych w swojej jednostce administracyjnej oraz Izbie. Ich kadencja powinna trwać lat [Strasser, 2013, s. 81–83]. Otton Strasser był przeciwnikiem systemu demokratycznego. Uważał, iż partie polityczne to anonimowe grupy interesu. System parlamentarny ulega dyktaturze partii, przez co nie jest w stanie skutecznie działać na rzecz narodu.

Otto Strasser był zwolennikiem państwa federalnego. Pisał o swym ogromnym szacunku dla niemieckiej i pruskiej historii, tradycji silnego, zjednoczonego państwa, które jednak jego zdaniem nie może pozostać unitarne. Według niego należy dostrzegać różnice między regionami. W związku z tym ośrodek władzy powinien być podzielony. Państwo niemieckie miało składać się z 12 do 15 prowincji opartych o kulturę, historię i tożsamość mieszkańców. Prowincje natomiast powinny dzielić się na okręgi.

Reprezentantem prowincji miał być prezydent wybierany na 7 lat. Natomiast prezydent okręgu powinien pełnić swoją funkcję 5 lat. Warto zwrócić uwagę, iż była to podobna długość kadencji, jak w przypadku izb [Strasser, 2013, s. 24–25].

3.4. Polityka ekonomia niemieckiego socjalizmu

Niemiecki socjalizm Ottona Strassera miał być systemem – alternatywą zarówno dla kapitalizmu, jak i socjalizmu. Od kapitalizmu odróżniał go stosunek do własności prywatnej, która nie może posiadać, zdaniem twórcy Czarnego Frontu, tylko i wyłącznie materialnej wartości. W tym systemie załoga fabryki powinna być jej współwłaścicielem, każdy Niemiec tworzył państwową gospodarkę dzierżawiąc ziemię pod uprawę, hodowlę bądź pracując w przemyśle lub wolnych zawodach. Od marksistowskiego socjalizmu system Strassera różniło podejście do indywidualnej inicjatywy zarządcy zakładu pracy, która nie powinna być blokowana, jeśli służy interesom państwa i społeczności. Dozwolona miała być sprawiedliwa rywalizacja podmiotów gospodarki służąca poprawie kondycji gospodarczej państwa. Zadaniem państwa powinno być wsparcie pracowników oraz włączenie ich do budowy zarówno lokalnych społeczności, jak i wspólnotowych organizacji, w których będą pracować [Strasser, 2013, s. 18].

Celem Otto Strassera była budowa silnego, socjalnego państwa narodowego. Pomoc w tym miała autarkia, jako jedyna droga do budowy społeczeństwa niemieckiego. System ten miał zapewnić bezpieczeństwo każdemu Niemcowi rozumiane jako dostęp do żywności, mieszkania, odzienia. Autarkia to zdaniem Strassera droga, która prowadzi do wolności narodu, ale także pozwala na jego rozwój kulturowy. Postulował całkowitą niezależność, środki, których nie można wytworzyć samemu należało zastąpić substytutami były to np. guma, czy bawełna. Każdy powinien otrzymać to, czego będzie potrzebować, nikt nie powinien być głodny czy bezdomny. Jednak autarkia zdaniem Strassera nie mogła być ostatecznym celem polityki socjalistycznej, nie powinna być spartańskim ideałem. Narodowa autarkia miała być przejściową fazą w drodze do niemieckiego socjalizmu [Strasser, 1940, s. 139–140].

Niemieckie państwo socjalistyczne Strassera powinno planować co należy eksportować, tak aby to było efektywne. Co więcej powinno nadawać licencje na eksport podmiotom, które tego potrzebują i sprostają temu zadaniu. Kolejnym istotnym krokiem w celu budowy autarkii, a następnie silnego państwa stanowiło odrzucenie standardu złota. Tak długo, zdaniem Ottona Strassera, jak zagraniczny kapitał miał wpływ na niemiecką ekonomię, Niemcy nie mogły mówić o wolności. Standard złota odpowiadający monetom, które go reprezentują dawał możliwość licznych manipulacji. Według Strassera wartość złota nie jest naturalna tylko umowna, dlatego ułatwiało to możliwość spekulacji i oszustwa. Niemcy powinny stworzyć własną, silną walutę, jak frank szwajcarski [Strasser, 1940, s. 140–142].

3.5. Prawo ekonomii niemieckiego socjalizmu

Otto Strasser występował przeciwko własności ziemskiej rozumianej jako odebranie chłopom ziemi, rozdaniu złóż w prywatne ręce, skupieniu środków produkcji w rękach jednej osoby - kapitalisty. Człowiek, jego zdaniem posiadał prawo do posiadania przedmiotów, jednak nie mógł występować przeciwko wspólnej, narodowej,

niemieckiej gospodarce [Strasser, 1940, s. 142–144]. Otto Strasser rozróżniał „posiadanie” oraz „własność”. Własność to zdaniem Strassera kapitalistyczny paradygmat, którego celem było usprawiedliwienie relacji kupna-sprzedaży. Natomiast posiadanie to zdaniem twórcy Czarnego Frontu możliwość wykorzystywania, czerpania zysku z posiadanych dóbr nie tylko dla siebie, ale też również wspólnoty.

Otton Strasser uważał, iż należało zbadać niemiecką naturę i stworzyć system, dzięki któremu Niemcy rozwiną się. Konieczna ku temu była „deproletaryzacja” Niemców, którą można osiągnąć dzięki narodowemu socjalizmowi. Aby to wprowadzić należało zapewnić warunki bytowe dla każdego członka narodu. Zabezpieczając egzystencję Niemców jako społeczności, można było dążyć do budowy Wielkich Niemiec. Warto zwrócić uwagę, iż zdaniem Ottona Strassera każdy Niemiec powinien posiadać to samo, aby nie istniała zazdrość oraz inne negatywne uczucia w społeczeństwie.

Ważnym elementem, na którym zdaniem Ottona Strassera miała opierać się przyszła socjalistyczno-narodowa gospodarka była „dzierżawa”. Zdaniem twórcy Czarnego Frontu powinna polegać na gospodarowaniu ziemią, przedsiębiorstwami czy zasobami naturalnymi tylko za zgodą państwa. Tylko ten sposób gospodarowania doprowadzić miał do zapewnienia dobrobytu i ustanowienia prężnego gospodarczo państwa niemieckiego. Państwa, w którym nie byłby tolerowany nadmierny indywidualizm, prowadzący do alienacji, kłócący się z ludzką naturą. Nie należało tolerować zbytniego indywidualizmu Niemców, którego fatalnym skutkiem były, zdaniem Strassera, monopolizacja i biurokratyzacja mas. Kapitalizm ze swoimi obietnicami zniszczył wspólnotę oraz doprowadził do proletaryzacji mas [Strasser, 2013, s. 36–38].

W związku z tym dzierżawa stanowiła formę, która powinna zastąpić kapitalistyczne stosunki ekonomiczne. Od wieków działała w Europie i Niemczech. Łączyła w sobie cechy grupowe i indywidualne [Strasser, 1940, s. 144–47]. Dzięki temu mogła być formą, która doprowadzi do socjalizmu państwowego bądź kapitalizmu państwowego. Zdaniem Strassera, kiedy państwo reprezentuje interesy narodu to wypełnia tym samym założenia niemieckiego socjalizmu. Należy jednak zwrócić uwagę, iż takie rozwiązania prowadzą do stworzenia biurokratycznej maszyny niszczącej jednostki. W systemie kapitalizmu państwowego zawsze należało kontrolować relacje na linii zatrudniający (państwo i osoba prywatna) i pracujący dla niego. Podobne relacje występowały w socjalizmie państwowym, gdzie tylko państwo jest zatrudniającym. Niemiecki socjalizm oparty o dzierżawę był alternatywą dla tych form [Strasser, 1940, s. 147–150]. Strasser popierał dezurbanizację, która łatwo pozwoli wrócić do systemu rentowego. Dla gospodarki nowych Niemiec ważne powinny być nie tylko cele gospodarcze, ale również bezpieczeństwo na wypadek ataków militarnych (gaz, bomby itd.). Co więcej należało zdaniem Strassera odejść od masowego wykorzystania techniki i maszyn, gdyż przez to w systemie kapitalistycznym „niewolnicy-robotnicy” pracują cały czas, nie mając możliwości odpoczynku [Strasser, 1940, s. 150–153].

3.6. Niemiecka gospodarka i jej zadania

Rolnictwo w myśli narodowego socjalizmu Ottona Strassera pełniło istotną rolę. Jego głównym zadaniem powinno być zagwarantowanie żywności dla wszystkich

członków narodu. W związku z tym, iż według założeń przywódcy Czarnego Frontu ziemia stanowiła własność narodu decyzję o tym, kto i ile może posiadać ziemi powinny podejmować lokalne sądy. Każdy kto otrzyma ziemię powinien zostać członkiem rad chłopskich. Ziemia, którą otrzyma miała być tak duża, aby chłop był w stanie ją uprawiać oraz zapewnić utrzymanie swojej rodzinie. Co więcej nadmiar produktów powinien sprzedawać. Chłop będzie musiał zapłacić wspólnocie podatek w postaci części wytworzonych przez siebie produktów. Po śmierci chłopca ziemia powinna przejść w posiadanie jego najstarszego syna, jeśli go nie posiada to rada chłopska musi rozstrzygnąć komu przypadnie spadek [Strasser, 1940, s153–156]. Zdaniem Strassera należało odejść od gospodarstw wielkoobszarowych na rzecz małych, rodzinnych gospodarstw. Powinny zostać również powołane modelowe, państwowe gospodarstwa produkujące na rzecz tylko i wyłącznie państwa. Otto Strasser występował również przeciwko zaciąganiu przez chłopów długów hipotecznych, które nazywał „kapitalistycznym rozwiązaniem wykorzystujący niekorzystne położenie tej grupy w hierarchii społecznej” [Strasser, 2013, s. 50].

Podczas gdy rolnictwo wymagało jednego człowieka zdolnego do pracy, który był w stanie zająć się gospodarstwem, tak przemysł potrzebował wielu pracowników. Państwo niemieckie ulokowane było na konkretnym terenie w określonych warunkach klimatycznych. Kształtowało to nie tylko rolnictwo, ale również przemysł oparty na surowcach. Przemysł, którego fundamentami były państwo, osoba zarządzająca przedsiębiorstwem oraz załoga. Ta triada odpowiadała za każdy zakład pracy zarządzany przez radę pracowniczą oraz menagera. Państwo powinno posiadać 1/3 własności każdego przedsiębiorstwa [Strasser, 2013, s. 43]. Podobnie jak w wypadku rolnictwa, zarządca zakładu pracy (mianowany przez państwo) powinien płacić podatek od zgromadzonych dóbr co 5 lub 10 lat. Mógł przejawiać własną inicjatywę, jednak nie powinien szkodzić pracownikom, przedsiębiorstwu i państwu. Co więcej w ustroju gospodarczym niemieckiego socjalizmu zdaniem Strassera powinna zostać zachowana sprawiedliwa rywalizacja między zakładami pracy. Każdy pracownik (którego wynagrodzenie będzie zależne od czasu i trudu pracy) zakładu powinien posiadać część akcji przedsiębiorstwa [Strasser, 2013, s. 44].

Niemiecka gospodarka to również niewielkie przedsiębiorstwa zajmujące się handlem detalicznym oraz rzemiosłem. Otton Strasser dostrzegał rolę, jakie te podmioty pełniły w życiu ekonomicznym Niemiec. Były to miejsca pracy, gdzie pracowało niewiele osób. Zakłady rzemieślnicze to często mistrz i jego uczniowie. Sukces tych podmiotów uzależniony był od indywidualnych zdolności ich szefa. Według Strassera system narodowo-socjalistyczny powinien zrzeszać je w gildiach oraz cechach. Była to inspiracja średniowiecznym systemem. Gildie oraz cechy miały skupiać przedsiębiorstwa, które wykazywały się świadczeniem usług o określonym, wysokim stopniu jakości. Zrzeszenie się w silny organ zdaniem Strassera stanowiło skuteczną obronę przed kapitalizmem. Gildie i cechy powinny pobierać składki od członków i płacić całościowy podatek. Cechy miały nadawać tytuły „wykwalifikowanych pracowników” praktykantom, którzy zdadzą egzamin. Celem podmiotów skupionych w tych organach powinna być nie tylko praca dla własnego zysku, ale również praca dla wspólnoty.

Pracując dla wspólnoty zarówno małe, jak i duże przedsiębiorstwa realizowałyby jeden z naczelných celów strasserowskiej wizji narodowego socjalizmu – zniszczenia ludzkiego egoizmu i budowy silnego, organicznego społeczeństwa. Władze samorządowe, rady robotnicze, rady chłopskie wszystkie te organy miały na celu nie tylko działalność administracyjną, ale również integracyjną. Powinny jednoczyć społeczność wokół idei silnego, solidarnego, zwartego narodu pozbawionego konfliktów klasowych [Strasser, 1940, s. 173–175].

Otton Strasser uważał, iż żaden członek narodu nie powinien pozostać bez pomocy państwa. Niemiec nie mógł zaznać ubóstwa. Strasser uważał, że państwo powinno przejąć obowiązek ubezpieczenia swoich obywateli. System pomocy społecznej miał objąć okres dzieciństwa, starości, bezrobocia, choroby. Każda niemiecka rodzina posiadająca dzieci powinna otrzymać od państwa wsparcie finansowe podnoszone proporcjonalnie do ilości wychowywanego potomstwa. Każdy pracujący powinien odprowadzać pewną sumę co miesiąc, która miała stanowić zabezpieczenie socjalne na wypadek utraty pracy.

3.7. Polityka kulturalna

Nowe niemieckie państwo w myśli Ottona Strassera powinno wyzbyć się materializmu, który zdominował XX wiek. Liberalizm zdominował ludzką egzystencję przez co zaniknął idealizm, wiara w wyższe cele pośród społeczeństwa. Narodowo-socjalistyczne Niemcy powinny być oparte o wizję konserwatywno-realistycznej polityki kulturalnej.

Konserwatywny realizm Otto Strassera to idea, która nie tylko dostrzega istnienie Boga, ale również wpływ jaki religia odgrywa w życiu społecznym. Zdaniem Ottona Strassera chrześcijaństwo stanowiło fundament Zachodu. Jednak uważał, że dla harmonijnego rozwoju społeczeństwa niemieckiego należało doprowadzić do rozdziału instytucji religijnych od państwa. Zdaniem Ottona Strassera dla dobra rozwoju państwa należy ogłosić wolność religijną [Strasser, 2013, s. 149–150]. Tak, aby mniejszości religijne, które są częścią narodu niemieckiego nie czuły się atakowane przez dominującą religię państwową¹⁵.

Istotną rolę w budowie nowych Niemiec powinna odegrać edukacja. Szkoła to miejsce intelektualnego kształcenia liderów. Otto Strasser nie wierzył w równość ludzi, jednak edukacja powinna pozwolić na równy start dla członków społeczeństwa i obowiązkiem państwa miało być pokrywanie kosztów edukacji. Nauka w szkole podstawowej powinna zacząć się w wieku 6 lat a zakończyć w wieku 14 lat. W tym czasie zadaniem uczniów miała być nauka języka ojczystego, matematyki, historii, wiedzy o Niemczech, podstaw nauk przyrodniczych i technicznych oraz uczęszczanie na lekcje wychowania fizycznego. Następnie uczeń powinien wybrać między liceum a szkołą zawodową. Najlepsi uczniowie, którzy zdadzą egzamin dojrzałości oraz egzaminy wstępne zostaną przyjęci na studia. Każdy obywatel po skończeniu siedemnastego roku życia powinien przepracować rok w dowolnym zawodzie rzemieślniczym i odbyć służbę wojskową [Strasser, 1940, s. 209–211]. Armia miała stanowić fundament silnego

¹⁵ Należy przypomnieć, iż Otton Strasser pochodził z katolickiej Bawarii. Katolicyzm w Niemczech jest religią pozostającą w mniejszości. W czasach Strassera Bawaria oraz Górny Śląsk były jedynymi niemieckimi regionami zdominowanymi przez katolików.

państwa. Obywatele w myśli Strassera powinni dobrowolnie garnąć się do służby. Co więcej, ci o najwyższych zasługach mieli dostąpić nobilitacji. W przypadku wojny każdy mężczyzna musiał zostać powołany do służby [Strasser, 1940, s. 212].

Otton Strasser poruszył temat systemu prawnego, który powinien powstać po przeprowadzeniu narodowo-socjalistycznej rewolucji. Przyszłe Niemcy miały opierać się na systemie prawnym oddającym germańskiego ducha. Prawo, którego celem powinno być odejście od chrześcijańskiej idei kary. Miała ją zastąpić teutońska zasada zadośćuczynienia. Nowy germański ład prawny powinien stworzyć silne, niemieckie społeczeństwo i być ostatnim fundamentem na którym miała dokonać się narodowo-socjalistyczna rewolucja [Strasser, 1940, s. 213–214].

3.8. Państwo niemieckie a Europa

Piszząc o wizji Niemiec Ottona Strassera należy również omówić ich polityczne położenie w Europie. Twórca Czarnego Frontu chciał doprowadzić do budowy Federacji Europejskiej. Miała być organizmem gwarantującym wolność wszystkim europejskim narodom. Jedność ta miała doprowadzić zachowania integralności tożsamościowo-kulturowej Zachodu oraz doprowadzić do duchowego odrodzenia europejskich narodów. Dla Strassera wzorem takiego podmiotu była brytyjska Wspólnota Narodów (*Commonwealth*) [Strasser, 2013, s. 137]. Doceniał w tej organizacji poszanowanie tradycji oraz odmienności zwyczajów. Nie wierzył w budowę wspólnego, europejskiego rządu oraz parlamentu. Było to niepotrzebne jego zdaniem. Członkostwo w federacji miało być dobrowolne. Członkiem powinno zostać każde europejskie państwo, które zaakceptowałoby statut organizacji, było członkiem Ligi Narodów oraz uznawało wyroki międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. Ścisła współpraca oraz jej formy i przebieg powinny być dopracowane w przyszłości [Strasser, 1940, s. 106].

Strasser uważał, iż w federacji europejskiej nie powinny obowiązywać bariery handlowe. Ułatwienie handlu wewnętrznego miało doprowadzić do wzmocnienia pozycji organizacji na arenie międzynarodowej. Brak obowiązku paszportowego, możliwość swobodnego przemieszczania się to kolejne ułatwienia nie tylko ekonomiczne, ale i kulturowe. Zjednoczona Europa, jako organizacja powinna chronić swych członków przed zagrożeniami płynącymi ze światowych rynków. Wspólna polityka celna, jak jednolity system podatkowy powinny pomóc w zapewnieniu dobrobytu Europejczykom. Strasser myślał również o wprowadzenie wspólnej waluty tj. franka szwajcarskiego, gdy federacja będzie już stabilna ekonomicznie i politycznie. Współpraca miała odbywać się na wielu innych szczeblach. M.in. zdaniem Ottona Strassera należało powołać Akademię Europejską – miejsce wymiany myśli i tworzenia własnych, europejskich projektów badawczych konkurujących z naukowcami z innych części świata [Strasser, 1940, s. 107–109].

4. Podsumowanie

Otton Strasser wypracował całościowy, spójny system polityczny, który po raz pierwszy opisał przed II wojną światową. Powojenne prace stanowiły powtórzenie idei przedwojennej, która mimo zmian politycznych zdaniem jej autora nie straciła na aktualności. Co więcej w dobie tzw. zimnej wojny miała być „trzecią drogą” pomiędzy

kapitalizmem i komunizmem. Otton Strasser chciał zbudować silne, socjalistyczne, narodowe Niemcy, w których żaden obywatel nie odczułby biedy i jej następstw. Myślał o państwie solidarnym, dumnym, opartym z jednej strony na historii i tradycji niemieckich ziem, z drugiej na rewolucji niszczącej XIX wieczne stosunki ekonomiczno-społeczne. Wielkie Niemcy, w nowej, federacyjnej Europie miały być celem ostatecznym rewolucji. Europa zbudowana na solidarnych, spójnych wewnętrznie organizmach państwowych miała stanowić przeciwwagę dla zimnowojennego podziału geopolitycznego.

Strasser nigdy nie zrealizował swych wizji politycznych. Jednak stanowią one ważne i interesujące źródło do badań nad opozycją wewnątrz NSDAP. Idee te pozostają nadal aktualne dla wielu ruchów politycznych powstałych po II wojnie światowej. Budowały m.in. niemiecką Nową Prawicę (*Neue Rechte*) z przełomu lat 60. i 70. XX wieku oraz powstały już w XXI wieku ruch autonomicznych nacjonalistów (*Autonome Nationalisten*).

Bibliografia:

- Bartsh Gunter. 1990. *Zwischen drei Stuhlen. Otto Strasser eine Biografie*. Koblenz: Verlag Siegfried Bublies.
- Czapliński Władysław, Galos Adam, Korta Waclaw. 1991. *Historia Niemiec*. Wrocław: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich.
- Cygański Mirosław. 1985. Narodowosocjalistyczna lewica w NSDAP (1925–1930) i jej sukcesor Czarny Front (1930–33). W *Faszyzm niemiecki z perspektywy półwiecza*, red. Antoni Czubiński. Poznań: WNUAM.
- Cygański Mirosław. 1987. Czarny Front Otto Strassera w walce z III Rzeszą. W *Z badań na dziejami opozycji antyhitlerowskiej w Niemczech*, red. Antoni Czubiński. Poznań: WNUAM.
- Goebbels Joseph. 2013. *Dzienniki t. 1 1923–1939*. Warszawa: Świat Książki
- Krzyżaniak Wojciech. 1986. *Zorganizowana skrajna prawica w RFN 1949–1980*. Poznań: WUAM.
- Kuhl Reinhard. 1966. *Die Nationalsozialistische Linke 1925–1930*. Meissenheim am Glan: Verlag Anton Hain.
- Moreau Patrick. 1984. *Nationalsozialismus von links. Die „Kampfgemeinschaft Revolutionärer Nationalsozialisten“ und die „Schwarze Front“ Otto Strassers 1930–35*. Stuttgart: Deutsche Verlags Anstalt.
- Reed Douglas. 1953. *Prisoner of Ottawa*. London: Jonathan Cape.
- Reed Douglas. 1940. *Nemesis? The story of Otto Strasser*. London: Jonathan Cape.
- Stern Michael, Strasser Otton. 1943. *Flight from terror*. National Travel Club, New York.
- Strasser Otton. 2013. *Deutschland Erneuerung*. Hanau: Verlag Haan + Herschen, Otton.
- Strasser Otton. 1940. *Germany Tomorrow*. London: Jonathan Cape.
- Strasser Otton. 1940. *Hitler and I*. Cambridge: Riverside Press.
- Strasser Otton. 1969. *Mein Kampf*. Frankfurt am Main: Heinrich Heine Verlag.